

---

# C R Ò N I C A

---

Symposi Internacional: «L'Obra d'Eusebi Colomer»  
Girona, 27 i 28 de novembre del 2003

---

## «L'Obra d'Eusebi Colomer»

---

SERGI GORDO

---

Celebrar l'aniversari d'algú té sempre algun significat i mai no és endebades, àdhuc en el cas que la persona que rebí la nostra felicitació ja no sigui entre nosaltres a causa de la separació inevitable que la seva mort provoca. Sobretot hom pot percebre el que aquesta acció de celebrar significa quan hom ha estat unit d'una manera o altra amb la persona que ens ha deixat. Encara més si aquesta persona era un autèntic mestre. Es podria dir que és llavors quan, des de la creixent distància que la seva absència ens produeix, hom l'experimenta novament amb tota la plenitud que la seva vida i obra contenen. Commemorar, aleshores, l'aniversari del seu naixement o de la seva mort significa en aquest sentit una invocació a no perdre la memòria, amb tot el que aquest exercici d'anàmnesi implica no solament per a la persona homenatjada ans també per a les generacions futures que hi poden cercar un estímul i un punt de referència. És així com el record esdevé fructífer, car pot esdevenir un motor que impulsi a noves reflexions. En concret, si això ho apliquem a les persones que a casa nostra han bregat en la dura tasca

de la recerca filosòfica, tot el que es faci per tal de servir-hi la memòria del pensament exercit serà sempre de bon agrair.

Un exemple d'actes d'aquesta mena fou el Simposi Internacional sobre *L'obra d'Eusebi Colomer* celebrat el 27 i 28 de novembre del 2003 a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona (UG). I és que durant l'any 2003 s'esqueia la doble efemèride del vuitantè aniversari del naixement i el sisè aniversari de la mort del Dr. Eusebi Colomer i Pous, S.I. Nascut a Girona el 14 de maig de 1923 i mort a Barcelona el 27 de novembre de 1997, aquest membre de la Companyia de Jesús fou objecte d'un ben merescut homenatge a la seva ciutat natal. Colomer fou un dilecte professor que durant dècades esmerçà el millor del seu mestratge, entre altres llocs, a les aules de la Facultat de Filosofia del seu orde a Sant Cugat del Vallès, a la Universitat de Deusto (Bilbao), a la Facultat de Teologia de Catalunya i a la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull.

La iniciativa de retre-li un homenatge va partir de la «Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani» (= CFM) de la UG, sota l'eficaç direcció del Dr. Josep M. Terricabras. Hi col·laboraren alguns amics i antics deixebles del P. Eusebi Colomer (= E. C.). No hi mancà en cap moment l'estímul entusiasta de la seva família.

Amb motiu de la mort sobtada d'aquest «professor d'història de la filosofia» –com Colomer mateix humilment s'autodesignava– van ser copioses les notícies i semblances que es van prodigar sobre la seva figura intel·lectual i la seva producció filosòfica. Fou significatiu el fet que el seu traspàs –causat per un infart fulminant– es produís el dia de la festivitat del beat Ramon Lull mentre feia ús de la paraula, precisament bo i fent referència al patriarca de les lletres catalanes, en un simposi lul·lià organitzat per la Universitat que porta el seu nom. Ja aleshores es va posar de manifest la vàlua d'aquest estudiós infatigable tan apreciat per col·legues i alumnes que en anar-se'n d'aquest món ens deixava una mica orfes. Amb el pas dels anys, però, es pot constatar com sortosament el seu testimoni no ha caigut en l'oblit. El Simposi Internacional de Girona n'ha estat una prova.

Inaugurat durant el matí del dijous 27 de novembre pel director de la CFM, Dr. Terricabras, i pel rector de la UG, Dr. Joan Batlle, el Simposi s'apropà al llegat i aprofundí el mestratge d'aquest il·lustre gironí. Pere Lluís Font, Josep M. Coll, Manuel García Doncel, Josep Manuel Udina i Josep Monserrat Molas foren els ponents de la primera jornada de treball. Al vespre se celebrà un acte commemoratiu en honor de Colomer obert a la ciutat. Una conferència pública a càrrec de Josep M. Terricabras donà a conèixer l'obra d'E. C. anant més enllà del claustre estrictament universitari. El programa previst continuà l'endemà, divendres 28 de novembre, amb ponències de Lola Badia, Salvi Turró, Francesc Torralba, Harald Schöndorf i Sergi Gordo.

D'una obra tan ingent i que conté tantes aportacions com la de Colomer no és pas possible oferir-ne un mínim resum. Semblantment tampoc no és fàcil reflectir a continuació la riquesa i el bon nivell de cada una de les contribucions que hi van ser

exposades, així com l'interès en els debats i la participació que aquest Simposi desvetllà. Almenys, però, assenyalarem seguidament les aportacions que considerem més significatives de cada un dels oradors.

Com suara acabem de recordar, Colomer era d'aquells que no s'averkonyien de formar part del gremi dels «professors de filosofia». Ell dedicà a la docència la més gran part de la seva vida, fet que responia a la missió que ben aviat li van encomanar els superiors de la congregació religiosa a la qual pertanyia. Això explica probablement la seva manera de treballar. Com no podia ser d'altra manera, doncs, la primera de les intervencions del Simposi fou la ponència intitulada «E. C., professor d'història de la filosofia». L'encarregat d'oferir aquesta perspectiva de l'autor estudiat fou el professor Pere Lluís Font, de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), a qui Colomer honorà durant anys amb la seva amistat. El ponent, en una ponderada dissertació plena d'afecte, no dubtà a afirmar que E. C. ha representat a Catalunya un moment brillant de *pleni-tud* en història de la filosofia, moment que encara no ha estat superat. Pere Lluís recordà les seves dades biogràfiques en funció del tema, enumerà la seva obra escrita d'historiador de la filosofia, indicà les seves excel·lents qualitats de professor, i mostrà la concepció colomeriana de la història de la filosofia: «la història de la filosofia –remarcà– ha de ser feta amb molt poca filosofia de la història, sense apriorismes, receptivament, lluny d'escepticismes i dogmatismes clàssics i moderns». A parer de Pere Lluís, el pensament d'E. C. hauria estat marcat pel seu ofici d'historiador de la filosofia, de tal manera que el seu ofici hauria transformat la seva manera de pensar, li hauria «imprès caràcter». Així, doncs, en Colomer la veritable *philosophia perennis* no seria tant l'escolàstica com el *diàleg perenne* amb la totalitat de la història de la filosofia.

El següent a prendre la paraula fou el Dr. Josep M. Coll, professor i antic degà de la Facultat de Filosofia de Catalunya de la Universitat Ramon Llull (URL), de la qual fou el primer rector. Coll coneixia molt bé Colomer, car durant anys van conviure com a jesuïtes a la mateixa comunitat del Centre Borja a Sant Cugat del Vallès. El ponent fou convidat a exposar «*El sentit del diàleg en l'obra d'E. C.*». En el seu excel·lent discurs, Coll va defensar que Colomer disposava d'una teoria del diàleg i va clarificar la seva definició, condicions i finalitat (el diàleg -recordà- «s'ordena a la recerca de la veritat»). Mostrà ensems com Colomer -que valorava el llibre de Jean Lacroix *El sentit del diàleg-* va anar assumint com a pròpia una antropologia personalista, bo i compaginant-la amb l'anàlisi transcendental del dinamisme del coneixement humà. Seguidament exposà la pràctica del diàleg que l'autor va dur a terme en la seva obra. Com a novetat el ponent donà a conèixer un precís estudi inèdit, fins ara pràcticament desconegut: la tesina de llicència eclesiàstica en filosofia de Colomer intitulada *Las pruebas de la existencia de Dios en la filosofía de Santo Tomás y San Buenaventura*. Aquest treball acadèmic primerenc indicaria de bell antuvi la pràctica del diàleg que aquest posterior estudiós de la filosofia realitzaria en altres autors, com per exemple Heidegger, Sartre i Unamuno. Coll desenvolupà detalladament la pràctica dialogal colomeriana exercida amb cada un d'ells. L'últim apartat de la seva ponència el dedicà pròpiament a esbrinar quin fou al capdavant el sentit del diàleg segons Colomer. A parer de Coll hi ha sentits -en plural i minúscula- però també hi ha un Sentit -en singular i majúscula- i, per tant, el diàleg implica no sols una dimensió ètica sinó també teològica.

Una prova que constata el fet que a Colomer li abellia dialogar és l'interès que en ell va desvetllar el gran debat sobre Teilhard de

Chardin, de qui seguia acuradament tota la bibliografia que sortia (d'ell i sobre ell) i a qui va dedicar algunes obres en els anys seixanta i setanta del segle passat, conscient que calia contribuir a desfer les reticències envers l'evolucionisme. En conseqüència, no podia mancar en un Simposi com aquest la paraula d'un expert com el Dr. Manuel García Doncel. En efecte, aquest físic i professor de la UAB, actual cap del Seminari «Teologia i Ciències» del Centre Borja de Sant Cugat del Vallès, jesuïta, amic i antic company de l'enyorat Colomer, va ser l'encarregat d'exposar la darrera ponència del matí intitulada «*Teilhard de Chardin i el diàleg fe-ciència*». Una primera part de la seva dissertació va ser dedicada a presentar «bibliomètricament» l'obra colomeriana sobre Teilhard. El ponent enfocà magistralment el context del moment (des de la *Humani Generis* fins a la *Gaudium et Spes*, sense oblidar les prèvies ordres del Sant Ofici que alertaven de les ambigüitats de Teilhard) i les primeres publicacions de Colomer sobre el tema, fins a arribar a una avaluació del conjunt. En una segona part, García Doncel va exposar la influència de Teilhard en l'actual diàleg fe-ciència anglosaxó i europeu, sigui directe com en Karl Schmitz-Moormann, sigui indirecte per mitjà de Karl Rahner, com en Denis Edwards.

La primera intervenció de la sessió de la tarda fou dedicada a una de les línies d'investigació que hom pot trobar en la vasta producció escrita de Colomer, el qual en 1957 es doctorà en filosofia a Colònia (Alemanya) amb una tesi sobre les influències lul·lianes en l'obra de Nicolau de Cusa. Atès que aquesta investigació més endavant la completà, la revisà i la reféu fins a l'any mateix de la seva mort, el professor de la UAB Josep Manuel Udina oferí una anàlisi -per temes i sovint comparativa- sobre «*La interpretació d'E. C. sobre Nicolau de Cusa*». El ponent va parlar del lloc que Colo-

mer assignà a Nicolau de Cusa en la història del lul·lisme, del descobriment del lul·lisme d'E. van den Velde com a nexa entre Lull i el Cusà, de Nicolau de Cusa en quant anticipador de l'humanisme cristià, de la metafísica cusaniana del coneixement, de l'atenció de Colomer a l'herència del Cusà detectada en Charles de Bouelles i, finalment, de la referència a la *concordia religionum* cusaniana. Pel que fa a aquestes aportacions, Udina no es va estar de plantejar obertament algunes qüestions. Per exemple, es va preguntar fins a quin punt no havia tingut Colomer un interès excessiu a voler trobar lul·lisme en l'obra cusaniana. Una altra de les qüestions plantejades fou si per ventura no hi havia en el Cusà un humanisme que no es reduís a l'humanisme cristià.

El darrer parlament de la tarda anà a càrrec del Dr. Josep Monserrat Molas de la URL amb un pregon estudi sobre «*E. C. i la filosofia de la història*». El ponent va fer atendre a les publicacions concretes de Colomer sobre filosofia de la història en quant objecte de reflexió filosòfica. Segons Monserrat Molas aquesta temàtica va ser cultivada per Colomer amb un marcat caràcter teològic-filosòfic. Tenint en compte les reflexions colomerianes sobre aquest tema, va afirmar que segons aquest pensador les filosofies de la història haurien estat un *error* i que «la qüestió que les planteja només pot ser resolta en la *teologia de la història*». La font principal d'aquesta concepció es trobaria en Karl Löwith, tot i que Colomer l'hauria variat radicalment, car Löwith hauria romàs en una postura estrictament filosòfica. A parer de Monserrat Molas, el treball de Colomer, propi d'un humanista cristià, esdevindria en definitiva una «història teològica de la raó filosòfica».

La primera jornada del Simposi es va prolongar, com ja hem indicat, amb un acte commemoratiu en honor de Colomer

obert a la seva Girona natal. El Dr. Josep M. Terricabras, director de la CFM, homenatjà sentidament aquest pensador amb la conferència pública intitulada «*E. C. i la seva obra*». Ultra el repàs d'algunes dades biogràfiques –no totes ben conegudes fins ara–, el ponent mostrà el sentit últim, la notable i profunda unitat de l'obra de Colomer, més enllà de la seva variada diversitat de temes i títols. Ho exposà brillantment i eloqüent en dos passos. Terricabras, bo i il·lustrant-nos amb textos adients de l'autor, va oferir en primer lloc la seva concepció marcadament històrica d'entendre la filosofia, «una filosofia que mai no pot ser neutral o pura», indicà. Tanmateix, en un segon moment, el ponent remarcà com, des d'una concepció d'aquesta mena, Colomer mai no va caure en un relativisme historicista sinó que més aviat va sostenir una concepció metafísica de l'home d'arrel teològica: en l'obra colomeriana l'home és concebut com un ésser essencialment dialògic plenament realitzat en Déu.

El Simposi continuà el seu curs l'endemà, divendres 28 de novembre, amb la resta de ponències programades. L'ampli ventall temàtic d'aquestes aconseguí completar la presentació de la polièdrica obra de Colomer.

És conegut que el treball filosòfic d'aquest eminent investigador del pensament català medieval i renaixentista s'orientà ben aviat en l'estudi del pensament influent de Ramon Llull, un dels pocs pensadors catalans amb projecció europea. D'aquí que la primera intervenció matinal de la segona jornada del Simposi fos dedicada a parlar de «*L'aportació d'E. C. als estudis del pensament català medieval*». La Dra. Lola Badia de la Universitat de Barcelona (UB) fou l'encarregada d'analitzar amb detall els quaranta anys que aquest prestigiós medievalista visqué «repensant» Ramon Llull, per qui es va sentir atret des de la seva joventut. La ponent palesà com Colomer es mostrà

sempre «amatent a l'evolució de les publicacions especialitzades, lliure de partits presos i obert a les propostes d'altri». El fet que Badia oferís el seu estudi des de l'òptica de la filologia i de la història de la literatura va originar que la ponent explicités una crítica del que no es va estar de qualificar com a «deute» de Colomer amb les «autoritats» lul·lianes que eren vigents en la seva primera època d'investigació. És des d'aquesta òptica que també discutí la concepció «d'Humanisme», amb majúscula, local i de caràcter substancial que hauria assumit amb convicció el nostre autor. A parer de Badia, caldria potenciar l'ús del terme «humanisme», en minúscula, només per a caracteritzar determinats trets culturals. Segons Badia, el terme «humanisme» no definiria la cultura literària dels escriptors catalans en vulgar dels segles XIV i XV. En canvi, Colomer, orientat en la reflexió sobre l'home i la seva relació amb Déu, hauria definit «l'Humanisme» anant «més enllà de la llengua en què es diuen les coses i dels patrons expressius utilitzats».

Cal dir que, juntament amb aquesta línia d'estudi, Colomer també era conegut pel fet d'haver desenvolupat una reflexió crítica sobre els corrents d'actualitat en el camp del pensament modern i contemporani filosòfico-teològic. Per això, no volent oblidar el seu *magnum opus* que tal vegada l'ha fet més famós, no té res d'estrany que la següent ponència del matí es titulés justament «*De Kant a Heidegger: la recepció del cristianisme en la filosofia moderna*». El Dr. Salvi Turró de la UB, especialista en aquest període filosòfic, va exposar la constatable «essencial» vinculació existent entre la tradició cristiana i la filosofia moderna. Ara bé, com d'antuvi advertí el ponent, en la seva dissertació va voler exposar «on hi ha veritable recepció» en sentit fort, és a dir, on són deutors del cristianisme «els motius impulsors, les idees rectores o la mateixa xarxa

conceptual d'una filosofia» en el sentit que es reconeix la seva procedència cristiana. Turró va mostrar com la *creatio ex nihilo*, el lliure albir i l'Encarnació, tres tesis essencials al cristianisme, són ensem tesis fonamentals en la filosofia moderna –especialment en el període de Kant a Hegel– en la seva versió d'ésser infinit, llibertat i història. Aquest expert coneixedor del pensament modern esmentà també el cas peculiar de Heidegger. Segons el seu parer, en l'obra d'aquest pensador es donaria una recepció del cristianisme que tanmateix no enllaçaria «amb el contingut més alliberador i especulativament fructífer de la teologia cristiana», sinó amb «l'esquema neoescolàstic d'interpretació i condemna de la Modernitat». Aital esquema perviuria i es mantindria quasi literalment «en la concepció heideggeriana de la història de la filosofia com a ontoteologia». Una qüestió quedà oberta, però: discernir si la filosofia moderna segueix essent cristiana amb tal forma de recepció, o si mistifica el cristianisme, o si el pretén superar.

El Simposi es va anar aproximant a la seva fi. Tres ponències durant la tarda de la segona jornada van acabar de perfilar altres aspectes de la rica i variada obra colomeriana encara no exposats.

Primerament fou el torn del Dr. Francesc Torralba de la URL. Amb gran proximitat afectiva, el ponent va dissertar sobre un altre vessant del diàleg exercit per Colomer: «*El diàleg amb l'ateisme modern*». Després d'una evocació preliminar, el ponent subratllà el que va designar com a «principi d'honestat» palesat en l'obra colomeriana. I és que a Colomer li abellia d'explicitar la pròpia cosmovisió des de la qual hom filosofa. Ell mai no va amagar els seus pressupòsits. Torralba mostrà a continuació alguns textos on l'autor hauria anat constatant el fenomen de l'ateisme, bo i cercant-ne les causes i distingint-ne les variades formes. Seguidament analitzà la recepció colomeriana de l'ateisme

en autors com Feuerbach, Marx, Nietzsche i Monod. El ponent exposà finalment unes consideracions sobre la relació entre el problema del mal i l'ateisme des de l'humanisme teocèntric esperançat en el *Deus semper maior* tan característic de Colomer.

La penúltima ponència fou en relació a un tema que estimava molt aquell que durant tant de temps havia impartit filosofia a posteriors estudiants de teologia. Colomer invocava sovint aquella dita nietzscheana segons la qual «per les venes de la filosofia hi corre sang teològica». I si alguna convicció tenia ben arrelada era la simbiosi o integració entre fe i raó. No endebades havia dit més d'una vegada que «la fe sense la raó és cega i la raó sense la fe és buida». És per aquest motiu que, en el context filosòfic en què es desenvolupà el Simposi, hi hagué lloc per a reflexionar sobre «*La relació entre filosofia i teologia*». L'encarregat de dur a terme aquesta comesa fou el Dr. Harald Schöndorf, jesuïta alemany, professor de la Hochschule für Philosophie de Munic. En un castellà fluid i correcte, el ponent començà mostrant el paper de la teologia per a la filosofia. Alhora explicità com la filosofia remet a la teologia. Seguidament plantejà críticament la coneguda objecció de Heidegger contra la possibilitat d'una filosofia cristiana, així com l'atac de la teologia contra l'influx de la filosofia amb el famós retret de l'hellenització del cristianisme. A continuació enumerà alguns «indicis» que portarien a postular la necessitat de relació amb la filosofia que hauria de tenir la teologia, per exemple: el pes de la filosofia en l'hermenèutica bíblica o en la teologia moral; el paper de la filosofia com a correctiu de possibles fonamentalismes de caire teològic; o la filosofia com a mediació que possibiliti un veritable diàleg entre teologia i diverses disciplines. Schöndorf mostrà posteriorment com al llarg de la història la relació entre filosofia i teologia

va prendre distintes formes, sigui segons les distintes concepcions de la filosofia que eren vigents en les èpoques respectives, sigui segons el paper que es va atribuir a la filosofia en la seva relació amb la teologia. La seva dissertació es va concloure amb la citació dels núms. 77, 101 i 105 de l'encíclica *Fides et ratio* del sant pare Joan Pau II.

Després de tot el relatat fins ara no és difícil que ens assetgi un interrogant: es pot trobar en una obra tan plural alguna clau de lectura que ens ajudi almenys a entrellucar una possible harmonia? Respondre a aquesta qüestió és el que intentà fer patent qui signa aquestes ratlles amb la ponència final del Simposi, intitulada «*Humanisme i Transcendència en l'obra d'E. C.*». Amb el binomi consignat en el títol, el professor de la URL Sergi Gordo indicà no simplement una possible clau de lectura de l'obra estudiada aquells dies sinó també una qüestió sovint tractada per Colomer al llarg de tota la seva vida. Aquest antic alumne de Colomer que actualment està preparant una tesi doctoral sobre aquest pensador, tot pressuposant les brillants consideracions històrico-filosòfiques d'aquest autor, presentà aquells «punts d'inserció» o llocs antropològics on emergeix la pregunta per Déu. Per a Colomer, indicà, Déu, *semper maior*, és la resposta a la condició paradoxal de l'home en quant ésser *capax Dei*. Gordo remarcà com, segons l'autor, és en l'home mateix on podem descobrir una dimensió de l'absolut, concretament en la seva acció, contingència, decisió ètica i en el seu coneixement. Aquest darrer aspecte fou objecte d'un tractament especial i en ell detectà una gran sintonia de Colomer amb les reflexions de l'anomenat «tomisme transcendent» (via Sant Tomàs, Kant, Maréchal, Lotz, Rahner...). El ponent acabà presentant algunes qüestions que l'humanisme colomerià obert a la Transcendència planteja i que encara avui són disputades, per exemple: el

problema de l'estructura ontoteològica implicada en la mena de metafísica que l'autor pressuposa; el debat sobre l'heterogeneïtat o no entre el Déu dels filòsofs i el Déu de la fe; la qüestió de si ha estat verificada o no la hipòtesi segons la qual amb l'eclipsi de la Transcendència (la famosa «mort de Déu») ha entrat en crisi l'humanisme («mort de l'home»); el tema de la racionalitat de l'afirmació de la Transcendència; el problema de la teodicea o del «déu tapaforats»; i, finalment, la divergència plantejada entre la postura teïsta i humanista (aquesta –indicà– consistiria no en l'acceptació o el rebuig de l'humanisme ans en el rebuig o acceptació de la «soledat» de l'humanisme).

Amb la intervenció final del Dr. Josep M. Terricabras, director de la CFM, es posà punt final a dues intenses jornades d'estudi, record i homenatge al Dr. Eusebi Colomer i Pous.

En iniciar aquesta crònica afirmàvem que celebrar un aniversari mai no és endebades. El lector jutjarà el que ha tingut de significatiu aquest Simposi Internacional que commemorava el doble aniversari del naixement i mort d'aquest gironí. En els parlaments pronunciats a l'àgora que en aquells dies vam viure, en efecte, es féu una invocació al diàleg i és ací on veiem com un resum del que per a molts de nosaltres ha significat la personalitat i l'obra de Colomer, entorn del qual vam ser congregats. Estudiós finament respectuosos de les dades que van ocu-

par sempre les seves anàlisis –els grans pensadors i les grans qüestions filosòfiques de tots els temps–, la història de la filosofia de Catalunya ha comptat amb el seu tenaç esforç i la seva extraordinària erudició. I és que, a l'hora d'interpretar les obres filosòfiques, en Colomer anaven de bracet senzillesa i saviesa, lucidesa i benvolença, honestat i precisió. La seva activitat fou extensa i intensa. Com va sentenciar Terenci, «res del que és humà no li era aliè». En el solc obert per la gran tradició de l'humanisme cristià, en el sentit més ample del terme, la seva obra ens revela una saviesa on s'integren creativament l'exercici de la raó i l'experiència de la fe, propis d'un pensador forjat en la *sapientia christiana*. Tant de bo que, a l'hora de reflexionar, sapiguem recollir la torxa del seu testimoni de pensador en diàleg. *Comprendre*, revista catalana de filosofia que s'estrenà precisament amb un article pòstum d'E. C. (cf.: Eusebi COLOMER, «La qüestió de Déu en sant Anselm», *Comprendre*, I/1 (1999) 7-40 –article preparat i revisat prèviament amb tota cura pel Dr. Josep M. Coll– ), ha volgut amb aquestes pàgines retre el seu particular homenatge a aquest exemple de perfecció en el treball, saviesa i estima per la cultura i el país.

*Sergi Gordo i Rodríguez*

Facultat de Filosofia de Catalunya (URL)